

לה ע"א

[א] גמרא אע"פ - תו"מ.

אור אליהו

מחמת גודלם, אבל כשאין להם שוליים הם טהורים גם אם היו קטנים⁵³. נמצא שלפי גירסא זו, השוליים הם סיבה לטמא את הכלי. אולם לדעת רבינו, אדרבא, השוליים הם סיבה לטהר את הכלי, שסובר רבינו, שכדי שיהיו כוורת הקש, כוורת הקש, כוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה טהורים, צריך שיתקיימו בהם שלשה תנאים: א. שיהיה להם שוליים⁵⁴. ב. שיחזיקו ארבעים סאה בלח. ג. שיחזיקו כוריים ביבש. ועיין הערה⁵⁵. ומשום כך

[א] בגמרא "אמר אביי, בעי מיניה דמר בשעת מעשה, ואפילו בת תרי כורי לא שרא לי. כמאן כהאי תנא דתנן כוורת הקש, וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה, אף על פי שיש להם שוליים, והן מחזיקות ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש - טהורים". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'⁵². והסבר הגמ' לפי גירסא זו, שאף על פי שיש להם שוליים ובדרך כלל זה סיבה לקבלת טומאה, שכן על ידי זה שם כלי עליהם, מכל מקום הם טהורים

בשם רבי שמואל חסיד זצ"ל רמז מהפס' לגבי "דדחיל מרבנן", שהוא מרומז בפס' (דברים י, כ): "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבו תִדְבֹק" גו' ודרשו (קידושין נו ע"א) מתיבת "את" לרבות שצריך לירא גם מת"ח, ומתיבת "בו תדבק" דרשו (כתובות קיא ע"ב) שכל המשיא בתו לת"ח מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

52. וכן היא הגירסא בעירובין (יד ע"ב).
53. וכן מבואר בריטב"א (עירובין סג): "אף על פי שיש להם שוליים - פירוש, שאם אין להם שוליים אפילו הם קטנים הרבה אין תורת כלי עליהם". וכעין זה כתב במלאכת שלמה (כלים טו, א) עיין שם.
54. כלומר: "שוליים רחבים לישב עליהם בלי סמיכה אחרת" (לשון תפארת ישראל אהלות ח יכין ט).
55. כך מבואר ברמב"ם (כלים ג, א): "וכל כלי עץ שהוא סתם, אם היו לו שוליים לישב עליהם על הקרקע, כדי שלא יהא נוח להתגלגל, והיה מחזיק ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש - אינו מקבל טומאה כלל, לא מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שחזקתו שעשוי לנחת". וכן כתוב באליהו רבה באהלות (ח, א) שעל מה ששינו שם: "אלו מביאים וחוצצים: השידה והתיבה והמגדל, כוורת הקש, כוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה שיש להן שוליים, והן מחזיקים ארבעים סאה בלח, שהם

חתנוותא רבנן, לפי שהם יראים מחותנם. דמוקיר רבנן איהו גופא הוה צורבא מדרבנן. ומלבד זה היה ליה טעמים על פי הנסתר ולא רצה לגלות וק"ל".

בחידושי מהרצ"א התייחס להגהה זו של רבינו וכתב להסבירה על דרך הקבלה: "בהגהות החדשות שינו הגירסא, דדחיל מרבנן הוה ליה חתנוותא רבנן, דמוקיר רבנן הוה גופיה וכו', ולא ידעתי הסיבה שהביאתו להגיה כך. ואפשר דעתו על פי הקבלה: אהבה ימין בחינת דכר, על כן מאן דרחים הוה ליה בנים זכרים תלמידי חכמים. יראה שמאל בחינת נוקבא, על כן דדחיל הוה ליה חתנוותא רבנן ולא בנים רק חתנים לוקחי בנותיו. כבוד הוא בחינת תפארת עיקרא דגופא, על כן מאן דמוקיר רבנן איהו גופיה וכו' ע"ש.

ואולי אפשר להוסיף, שמצאנו כעין זה גם במשנה באבות (ד, ה): "רבי יוסי אומר, כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות", והיינו שעל ידי שמכבד את התורה, היינו הת"ח (כמ"ש הרע"ב בפירוש השני, ועיין קידושין לג ע"ב שמצאנו שהת"ח נקראו תורה: "כלום תורה עומדת מפני לומדיה"), גופו מכובד על הבריות, כלומר, שנעשה הוא עצמו ת"ח ויכבדו אותו.

ובספר הוראות והנהגות (שאחר ספר מעשה רב) הביא

לח ע"ב

[א] גמ' סומכין לו ואין נותנין - צ"ל סומכין לו ונותנין כו'.

אור אליהו

בש"ס של רבינו היתה תיבה זו של "אע"פ" - ובעצים אין סומכין לו". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'.

[א] בגמ': "תניא כוותיה דאביי, תנור שהסיקהו בקש ובגבבא, אין סומכין לו, ואין צריך לומר על גביו, ואין צריך לומר לתוכו, ואין צריך לומר בגפת ובעצים. כופח שהסיקהו בקש ובגבבא **סומכין לו, ואין נותנין על גביו, בגפת**

57. הנה הטור (רג) כתב: "וכופח שהוא מקום שפיתת קדרה אחת, אם הוסק בקש או בגבבא, דינו ככירה ומותר **על ידי גריפה וקטימה**". ומבואר מדבריו שכופח שהסיקהו בקש ובגבבא **חמור מכירה** שהסיקהו בקש ובגבבא, שבכופח מותר לתת על גבה רק על ידי גריפה וקטימה, ואילו בכירה גם **בלא** גריפה וקטימה. ולכאורה קשה, הרי המשנה השוותה את כופח שהסיקהו בקש ובגבבא לכירה (וכמו שהבאנו למעלה, וגם הטור עצמו נקט בלשונו "דינו ככירה"), ומנין לטור חומרא זו שבכופח צריך גריפה וקטימה (וכך הקשה בכ"י). וכתב הב"ח שהטור למד כן מדברי הברייתא, **וכפי הגירסא שלפנינו**: "ונראה דראיית רבינו הוא מברייתא (לח ע"ב), דתניא כוותיה דאביי דבתנור אסור לסמוך והלכה כאביי, ותני בה בסיפא כופח שהסיקהו בקש ובגבבא סומכין לו **ואין** נותנין על גביו, בגפת ובעצים אין סומכין לו, וכדי ליישב דלא תקשה מברייתא זו אמשנתינו, דתנא בכופח שהסיקהו בקש ובגבבא **הרי הוא ככירה ונותנין על גבה**, וברייתא תני **אין נותנין על גבה**, צריך לומר דמשנתינו מיפרשא בכופח **גרופה וקטומה**, והתם הוא דבקש ובגבבא הרי הוא ככירה ונותנין על גביו, ואפילו הכי בגפת ועצים הרי הוא כתנור דאין נותנין על גבה אפילו בגרופה וקטומה, דבפירושא דמתניתין הלכה כדרב אדא בר אהבה, דמפרש לה בגרופה

כוריים ביבש" - כתוב באליהו רבה: "שיש להם שולים כו' - אין חוצצין עד שיהא בהן כל השלשה, **שיהא להן שולים** ומחזיקות מ' סאה בלח וביבש יהיו מחזיקות כוריים, שיהיה עשוי לקבל שלישי בגודש, כדפרש"י בעירובין בכלי שגובהו כחצי אורכו ורוחבו, כים של שלמה".

ובביאור הענין כתב המלאכת שלמה (כלים טו, א): "ולע"ד נראה דטעמא הוי, דאם אין לו שוליים הוא נוח להתגלגל אפילו מלא, ואינו נקרא עשוי לנחת, והוי דומיא דשק המטלטל מלא וריקן **וטמא מיהא מדברי סופרים**, אבל כשיש לו וגם הוא גדול, אי אפשר לו להתלטל מלא אפילו על ידי גלגול, וטהור אפילו מדברי סופרים".

56. וכן הוא במשנה (כלים שס) בלא תיבת "אע"פ": "השידה, והתיבה, והמגדל, כוורת הקש, וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריית, שיש להם שולים, והן מחזיקין ארבעים סאה בלח, שהם כורים ביבש - הרי אלו טהורין". וכן כתב להגיה הרש"ש בעירובין (יד ע"ב): "אף על פי שיש להם שוליים. **מלות 'אף על פי טעות סופר**, וכן במשנה ליתא, דהטירה תלויה **בג' תנאים הללו דוקא**. עיין בהגר"א ז"ל ברפ"ח דאהלות, ובהרמב"ם בחבורו רפ"ג דכלים". וכן כתב המלאכת שלמה (שס) בשם הרב בלצאל אשכנזי שמחק תיבות "אע"פ" מתלמודו בעירובין שם. וכן הוא בדפוס פיזור וקושטא (עירובין שס). וכן הוא בכת"י מינכן 95 (שס),

אור אליהו

ואולי משום כך⁵⁸ כתב רבינו שצריך לומר: "כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכין לו, ונותנין על גביו"⁵⁹, בגפת ובעצים אין סומכין לו". כלומר, אם הסיקו את הכופח בקש ובגבבא דינו ככירה, ולכן סומכין לו ונותנין על גביו, ואם הסיקוהו בקש ובגבבא דינו כתנור, ולכן אפילו אין סומכין לו, וכל שכן שאין נותנין על גביו.

ובגבבא סומכין לו ואין נותנין על גביו, ורבינו כתב דבכופח אם הסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירה ומשהין עליו. י"ל דרבינו הוה גריס סומכין לו ונותנין על גביו. אמנם בתירוץ השני כתב: "ואפילו אי גריס בברייתא ואין נותנין על גביו וכו' סבירא ליה לרבינו דלא קי"ל בזה כברייתא, משום דמתניתין קתני סתם הרי הוא ככיריים, זו היא שיטת רבינו".

ועיין לעיל הערה 57, שהבאנו שדעת הטור שכופח שהסיקוהו בקש ובגבבא מותר להשהות על גביו רק על ידי גריפה וקטימה, והבאנו שם שהב"ח הביא ראייה לדבריו מהברייתא לפי הגירסא שלפנינו. וראייה זו הביא הט"ז (ס"ק ו) וכתב על זה: "וזו ראייה נכונה, אלא שלפי הנראה מדברי הרי"ף והרא"ש, שלא היו גורסים כן בגמ' בכופח שהסיקו בקש, ועל כן לא זכרו שבכופח בקש יש חומרא כנלע"ד". והנה הט"ז לא כתב כיצד גרסו הרי"ף והרא"ש. וכתב בתורת חיים (רנג אות טז), אחר שהביא את דברי הט"ז הג"ל הביא הגירסא וציין להגהת רבינו: "פירוש, דעיקר הגירסא סומכין לו ונותנין על גביו. ועיין בהגהות הש"ס מהגראו"ו, ועי' תוס' ישנים".

ומבואר שלגירסת רבינו, בין במשנה ובין בברייתא, לגבי כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא, מדובר באופן שאינו גרוף וקטום, ואף על פי כן מותר ליתן על גביו, כיון שדינו בזה לגמרי ככירה.

ובאליה רבא (רנג אות ז) כתב באופו אחר, שהרא"ש לא גרס כלל בברייתא, לגבי כופח את התיבות: "בקש ובגבבא סומכין לו ואין נותנין על גביו", אלא גרס רק: "כופח שהסיקוהו בגפת ובעצים אין סומכין לו". וממילא גם לגירסא זו מותר ליתן על גבי כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא אפילו כשאינו גרוף וקטום.

וקטומה, כדכתב הרא"ש שם, אבל ברייתא מיפרשא באינו גרוף וקטום, הלכך בכופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכין ואין נותנין על גבה". ועיין חזו"א (לו אות ה) מה שכתב על דברי הב"ח.

ובדרישה (אות ה) כתב לתרץ: "ולדברי רבינו צריך לומר להגמרא דקאמר אם הוסק בקש ובגבבא דינו ככירה, לאו דוקא ככירה קאמר, דהא בכירה לא בעינן גריפה בקש, אלא ככירה לאפוקי כתנור קאמר וק"ל".

58. אמנם בחזו"א (לו אות ה) ביאר את הגהת רבינו על פי שיטת הרא"ש: "וברא"ש כתב דהא דתניא כוותיה דאביי אינו אלא לענין סמיכה, דכתנור אסור סמיכה ובכופח סומכין בקש ובגבבא. אבל לענין על גבו קי"ל כרב אדא בר אהבה, דבגפת ועצים אפילו גרף וקטום אסור. ואי גרסינן בברייתא זאין נותנין, הרי מבואר כאביי דאפילו בקש ובגבבא אין נותנין על גביו, ולפיכך הגיה הגר"א זנותנין על גביו, ואביי לקולא פליג, דאפילו בגפת ועצים אי גרוף שפיר דמי, ובזה לא שמעינן בברייתא".

59. כתב הרמב"ם (שבת ג, ז): "הכופח הבלו רב מהבל הכירה ומועט מהבל התנור, לפיכך אם הסיקוהו בגפת או בעצים הרי הוא כתנור, ואין משהין בתוכו, ולא על גביו, ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו, אף על פי שגרף או כסה באפר, ואם הסיקוהו בקש או בגבבא הרי הוא ככירה שהוסקה בקש ובגבבא ומשהין עליו" כו'. ומשמע בפשטות שהרמב"ם גרס בברייתא כגירסת רבינו: "כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכין לו, ונותנין על גביו". וכן כתב הקרית מלך רב (שם): "וא"ת דברייתא דמייתי תלמודא לסיועי לאביי קתני כופח שהסיקוהו בקש